

Lucrări de Laborator Asistate de Calculator

Determinarea căldurii specifice a lichidelor și solidelor

Rusu Al., Pîrțac C., Gutium S.

Universitatea Tehnică a Moldovei
Chișinău, Moldova
fizica.rusu@gmail.com

Abstract — We propose a method to determine the specific heat of liquids and solids, which involves the heating of the substance under investigation in an electrical calorimeter and collecting data points using a digital thermometer interfaced with a computer. The software enables data transfer from the digital thermometer to the computer, processing it using the Least-Squares Method to determine the specific heat of the studied substance and concluding with report of this laboratory workshop.

Key words — Digital thermometer interfaced with computer, electrical calorimeter, specific heat.

I. INTRODUCERE

Studierea prin cercetare a diferitor procese fizice la lucrările de laborator efectuate în mod tradițional este împiedicată de imposibilitatea în timpul rezervat unei lucrări de laborator de a colecta și, mai ales, a prelucra un număr mare de date experimentale ce însoțesc studiul. Această piedică poate fi înlăturată, dacă se folosesc aparate de măsură digitale interfațate calculatorului, precum și softuri speciale ce permit în timp scurt achiziția datelor și procesarea lor. În calitate de exemplu, vom analiza posibilitățile studierii procesului de încălzire a diferitor substanțe în vederea determinării căldurii specifice ale acestora utilizând pentru măsurarea temperaturii

substanțelor un termometru digital interfațat calculatorului.

Acesta este destinat măsurării peste intervale egale de timp a temperaturii unui sistem aflat în echilibru termodinamic și transferului datelor colectate la calculator. În lucrare se utilizează drept sistem termo-

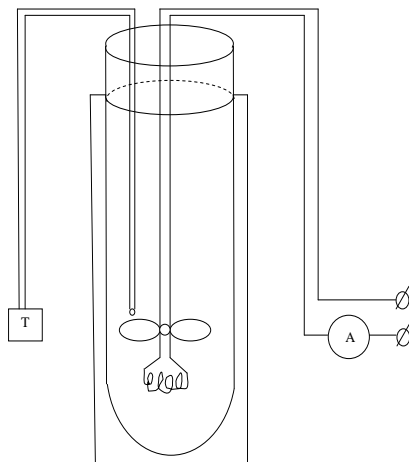

Fig. 1

dinamic un electrocalorimetru constituit dintr-un termos, în care se află un încălzitor electric, un agitator, senzorul termometrului digital și o anumită cantitate de apă m_0 (fig. 1).

II. CONSIDERAȚII TEORETICE ȘI EXPERIMENTALE

Instalația experimentală permite stabilirea dependenței variației temperaturii sistemului Δt° de timpul încălzirii t . Această dependență trebuie să fie liniară, întrucât cantitatea de căldură desprinsă de la încălzitorul de rezistența R prin care circulă un curent electric de intensitatea I : $Q = I^2 R t$ este egală cu cantitatea de căldură absorbită de sistem: $Q = C_s \Delta t^\circ$, unde C_s este capacitatea calorică a sistemului menționat:

$$\Delta t^\circ = \frac{I^2 R}{C_s} t \quad (1)$$

Această relație este valabilă pentru cazul când procesul de încălzire este cvasistatic. La început însă se realizează un proces tranzitoriu de o anumită durată în care căldura desprinsă de la încălzitor este distribuită uniform în întreg

sistemul cu ajutorul agitatorului. Numai după aceasta începe procesul cvasistatic la care se referă relația (1). Trebuie, de asemenea, de luat în seamă și faptul că măsurările pot fi însoțite de anumite erori sistematice comise la măsurarea variației tem-

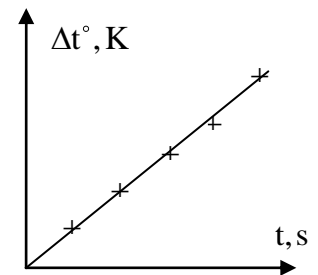

Fig. 2

raturii sistemului Δt° și al timpului încălzirii t . Toate aceste circumstanțe conduc la apariția în (1) a unui termen liber b_0 :

$$\Delta t^\circ = \frac{I^2 R}{C_s} t + b_0 \quad (2)$$

Relația (2) reprezintă o dependență liniară de tipul $Y = p_0 X + b_0$, unde $Y = \Delta t^\circ$, $p_0 = I^2 R / C_s$ și $X = t$. Astfel, construind graficul dependenței (2) (fig. 2) și determinându-i panta, vom putea determina capacitatea calorică a sistemului:

$$C_s = I^2 R / p_0 \quad (3)$$

Valoarea capacității calorice a sistemului determinată astfel nu este afectată de eventualele erori sistematice comise la măsurarea temperaturii sistemului Δt° și al timpului încălzirii t , întrucât valoarea pantei dreptei nu depinde de b_0 . Măsurarea temperaturii sistemului t° se va realiza peste intervale consecutive egale de timp Δt , termometrul digital având această posibilitate. Astfel, $Y = \Delta t^\circ = t_N^\circ - t_0^\circ$, iar $X = t = N \Delta t$, unde N este numărul de măsurări a

temperaturii. Pentru a putea determina valoarea medie a mărimii C_s și incertitudinea standard a acesteia este necesar să repetăm experiența de mai multe ($n_0 \geq 5$) ori în aceleași condiții. Softul elaborat permite construirea segmentului de dreaptă (2), calcularea pantei p_0 și a termenului liber b_0 , precum și calcularea incertitudinii standard ale pantei și termenului liber după metoda celor mai mici pătrate [1].

Pentru ca experiența să se realizeze în aceleași condiții înlocuim apa deja caldă de masa m_0 cu altă masă de apă $m+m_0$ sau cu o masă de apă m_0 și un corp de masa m , căldura specifică c_x a căruia se măsoară. Trecând prin încălzitor un curent de aceeași intensitate I ca și în cazul precedent, avem:

$$I^2 R t = C_s \Delta t^\circ + c_x m \Delta t^\circ. \quad (4)$$

De aici se obține

$$\Delta t^\circ = \frac{I^2 R}{C_s + c_x m} t + b, \quad (5)$$

unde termenul liber b are aceeași semnificație ca și b_0 în (2). Construind graficul acestei dependențe liniare a variației temperaturii Δt° de timpul t (fig. 2), se poate determina panta acesteia p , care conform relației (5) este legată cu mărimile C_s și c_x prin relația

$$p = \frac{I^2 R}{C_s + c_x m} \quad (6)$$

Ținând seama de relația $p_0 = I^2 R / C_s$, pentru căldura specifică a corpului de masa m obținem

$$c_x = \frac{I^2 R}{m} \left(\frac{1}{p} - \frac{1}{p_0} \right) \quad (7)$$

Graficul dependenței (5) se va construi de mai multe ori ($n \geq 5$) în aceleași condiții pentru a avea posibilitatea determinării valorii medii a mărimii c_x , precum și a incertitudinii standard a acesteia. Realizarea în ambele cazuri a unui număr $n \geq 5$ de serii de măsurări într-un timp scurt este posibilă grație softului elaborat pentru achiziția și prelucrarea datelor experimentale la calculator.

III. APLICAȚII PRACTICE

Se propune analiza de către studenți sau împreună cu studenții a limitelor de aplicabilitate a metodei de determinare a căldurii specifice utilizată la efectuarea acestei lucrări de laborator ce ține de următoarele aspecte:

1. Metoda aplicată este valabilă pentru cazul când capacitățile calorice ale sistemului, dar și a corpului studiat nu depind de temperatură. Acest aspect nu este cunoscut anticipat. De aceea măsurările trebuie realizate pentru intervale cât mai mici de variație a temperaturii.

2. Formula de calcul a căldurii specifice c_x (7) este valabilă pentru cazul când pierderile de căldură a sistemului în decursul procesului de încălzire pot fi neglijate. Acest aspect poate fi verificat măsurând temperatura sistemului cu

încălzitorul deconectat în decursul unui interval de timp comparabil cu intervalul de încălzire. Dacă se depășește o micșorare a temperaturii, atunci există pierderi de căldură pe care trebuie să le luăm în seamă. Aceasta se poate face introducând la valorile pantelor dreptelor (2) și (5) corecții egale cu valorile absolute ale pantelor dreptelor construite pentru procesul de răcire. Softul elaborat permite introducerea acestor corecții, dacă este necesar.

3. Formula (7) este valabilă numai pentru cazul când procesul de încălzire este cvasistatic. Instalația de măsurare și softul elaborat permit observarea procesului de stabilire a procesului cvasistatic.

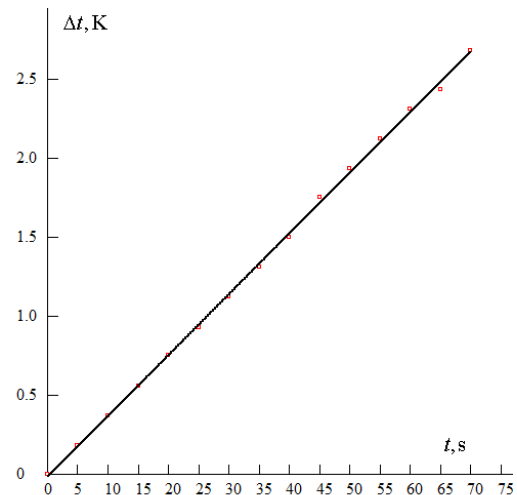

Fig. 3

În fig. 3 este reprezentat unul din graficele dependenței variației temperaturii sistemului de timp în experiența pentru determinarea căldurii specifice a apei. S-au efectuat 6 serii de măsurări pentru determinarea valorii medii a pantei p_0 și 6 serii pentru determinarea valorii medii a pantei p , obținându-se următoarele valori: $p_0 = (0,0399 \pm 0,0004) \text{K/s}$ și $p = (0,0264 \pm 0,0004) \text{K/s}$. Calculele după formula (7) au condus la următoarea valoare a căldurii specifice a apei: $c_x = (4188 \pm 37) \text{J}/(\text{kg} \times \text{K})$ pentru nivelul de încredere $P^* = 0,683$. Pentru nivelul de încredere $P^* = 0,999$: $c_x = (4188 \pm 254) \text{J}/(\text{kg} \times \text{K})$.

IV. CONCLUZII

Utilizarea tehnologiilor informaționale în experimentul fizic didactic facilitează substanțial studiul experimental al proceselor fizice și învățarea prin cercetare ale diferitor legi și relații fizice.

REFERINȚE

- [1] A. Rusu, S. Rusu, C. Pîrțac. Prelucrarea datelor experimentale. Îndrumar de laborator la fizică. Chișinău, Secția Redactare și Editare a U.T.M., 2012.